

El vent de la nit

¿És que podem fer, em deia, més d'una guerra? ¿Podem estimar més d'una dona?

Foto: Catorze

"?Vostè ha dit en més d'una ocasió que *Incerta glòria* són en realitat quatre novel·les. La quarta, acabada l'any 69, palesa més el seu canvi vital que no pas el dels seus personatges i representa un salt bruscat respecte de les parts anteriors. N'està content, del conjunt?

?Jo, sí; però els crítics, no. La quarta part, la de la postguerra, és la que a mi m'agrada més, potser perquè és la més dostoiievskiana. De jove llegia Stendhal amb fervor, me'l sabia tot; després amb els anys, dins del camp de la novel·la he mantingut la meua passió per Cervantes i he afegit la identificació amb Dostoievski. Així i tot, de vegades penso que hauria d'haver acabat *Incerta glòria* amb la guerra, fent-la respondre més al títol, que és tret d'un vers de Shakespeare ??la incerta glòria d'un dia d'abril??, en record d'aquella proclamació de la República catalana, el dia més feliç de la meua vida. Sí, potser sí que la part de la postguerra s'hauria d'haver

publicat més tard i com a novel·la independent. Fins i tot tenia pensat un títol, *El vent de la nit*. Però ja sóc vell i ja està bé així."

(Entrevista de Mercè Ibarz a Joan Sales, ?El pensament ben fermat de Joan Sales?)

Tot i ser conscient de la individualitat d'*Incerta glòria* i d'*El vent de la nit*, Joan Sales no es va atrevir a separar-les. Per això hauria calgut demanar un nou permís de censura, i el to de la darrera, passada d'estranguis sota l'abric d'*Incerta glòria* gràcies al premi Ramon Llull 1968 (i gràcies a la complicitat del traductor Carlos Pujol), era massa agressiu amb el règim perquè fos concebible sotmetre-la als seus lectors.

El 2012, aprofitant el centenari del naixement de l'autor, Club Editor la va publicar en un volum solt. Ara la reediten amb un postfaci de Gonzalo Torné, per mostrar-nos que Sales no era només l'autor d'una gran novel·la sobre la Guerra Civil, sinó també d'una novel·la que aixeca la pedra del franquisme i observa els cucs que belluguen a sota. Hi surten els desapareguts, l'Església del braç alçat, Himmler a Barcelona, les famílies que s'acomoden al règim, un capellà que viu amb una prostituta, els suburbis on passen barbaritats. Hi surt la nova joventut que vol combatre i busca herois i troba malalts. En llegim l'arrencada, en què el narrador, un capellà catalanista, descriu les últimes hores de Lluís Companys abans que fos afusellat.

Joan Sales el Dia del Llibre de 1956

Ho vaig saber per atzar, a causa de la meva relació amb un petit grup de monges catalanes que sobreviuen mig clandestinament tot esperant que les embarquessin cap a les Antilles; les enviaven ben lluny del país, les nostres pobres monges, a l'Amèrica, a l'Àfrica, a les Filipines. I vet aquí que una d'elles era la seva germana. L'havien dut de la frontera a Barcelona fortament

emmanillat, el dia 3; però fins al 8 no ho va saber, com ningú a Barcelona fora dels qui estaven en el secret. Aquell dia i l'endemà intentà diverses vegades entrar al castell de Montjuïc; tot inútil. A les set del vespre del 10 el pogué veure per fi, darrera els barrots d'una reixa, a tres metres de distància: ?Estava molt tranquil; em va parlar amb la seva veu clara de sempre.? Dos dies després el veié altra vegada; l'havien deixada entrar en el calabós. Ell l'abraçà, ella sanglotava, ell l'encoratjava; a penes podia tenir-se dret a causa de les ferides de l'esquena i de les cames que li havien fet durant els interrogatoris: ?Ja tinc cinquanta-vuit anys -li va dir-, ¿quina mort més bonica hauria pogut somniar mai?? El 14 al dematí hi hagué el consell de guerra; a ella no l'hi van deixar entrar, s'estava a la porta. A les onze, els oficials començaven a sortir; un d'ells era el defensor, que li digué: ?És el més tranquil de tota la sala; ens avergonyeix a tots amb la seva serenitat.? A les nou del vespre el defensor es presentà al pis on les monges vivien recollides: ?Faci preparar l'enterrament.? Ella volgué pujar altra vegada a Montjuïc; no tenia autorització, hi entrà de totes passades. Ell va treure el cap per la lluern del calabós: ?Nena, ¿on vas? ¿Què vens a fer en aquestes hores?? Perquè ja era prop de mitjanit. Quan ella li digué que volia abraçar-lo per última vegada, replicà estranyat: ?Però si això hagués de ser tot seguit, m'haurien posat en capella.? Un escarceller digué aleshores: ?Aviat li llegiran la sentència.? ?I bé -va tornar ell, calmós-, jo creia que m'haurien posat en capella.? La van deixar entrar dins el calabós i passar tres hores amb el seu germà; després, calgué sortir-ne. Ja el nou dia, 15 d'octubre, apuntava sobre el mar; a dos quarts de set fou afusellat en els fossats del vell castell. S'havia descalçat per tocar amb els peus aquesta terra per la qual moria. Entre els papers esgrogueïts que guardo d'aquells temps ja tan llunyans, hi ha la carta que Sor Ramona m'escriví; no puc rellegir-la sense que els ulls se m'entelin: ?Després em van confiar el seu cadàver; tenia una expressió somrient. Era el dematí de la diada de Santa Teresa i jo em vaig dir que havia de ser forta com aquelles dones de què ens parlen els Evangelis. Al costat del nínxol vaig oferir la meua vida si calia perquè tots els homes de bé que es troben lluny de la pàtria o es consumeixen a les presons puguin tornar a casa seva; vaig pregar a santa Teresa per la nostra pàtria, perquè els estrangers no l'acabin i no ens acabin a tots. Després vaig dir en veu alta als presents: Senyors, que Déu us perdoni, perquè no sabeu el que us feu. Vaig dir-ho sense tancar el puny ni estendre la mà; vaig dir-ho plegant els braços en creu sobre el pit, aquell dia de Santa Teresa, allà a la muntanya de Montjuïc, de cara al mar.?

És natural que nosaltres mateixos la veiem ja esvaïda entre les boires del passat, aquella guerra tan remota com la nostra joventut -i no obstant, com la nostra joventut, és com si fos ahir. O potser és que jo sóc una pèndola aturada; potser tota pèndola, quan ha marcat l'hora de la glòria, de la incerta glòria, es queda aturada per sempre. És amb vergonya que confesso no haver-me curat mai ni de la meua joventut ni de la meua guerra. ¡Les duc, les duré sempre a la sang com una infecció! Enyoro l'una i l'altra amb una recança tan culpable com invencible... aquella olor de joventut i de guerra, de boscos que cremen i d'herba xopa de pluja, aquella vida errant, aquelles nits sota les estrelles quan ens adormíem amb una pau tan estranya; tot és despreocupació en la incertitud, ¡incerta glòria del cor i de la guerra quan tenim vint anys i la guerra i el cor són nous i plens d'esperança! La guerra és estúpida, potser per això està tan profundament arrelada en el cor de l'home; el nen ja juga a la guerra fins si ningú no l'hi ha ensenyat. La guerra és estúpida, set d'una glòria que no pot ser saciada; però ¿ho pot ser l'amor? ¿La glòria i l'amor en aquest món? I tota joventut no és més que la incerta glòria d'un matí d'abril, la tenebrosa tempesta travessada de llampecs de glòria, però ¿quina glòria? ¿Quina glòria, Déu meu? Hi ha el despertar; i els despertars són tristos, després de les nits de febre i de desvari. Potser el pitjor de la guerra és que després ve la pau... Un es desperta de la seva joventut i li sembla haver tingut febre i desvari; però un s'arrapa al record d'aquell desvari i d'aquella febre, d'aquella tempesta tenebrosa, com si fora d'ella no hi hagués res que valgués la pena en aquest món. Jo no sóc més que un supervivent, un fantasma; no visc més que de records.

Després del desvari vaig entrar en un túnel. En la fosca em movia a palpès i sentia, mentre avançava, crits ofegats; que n'era de llarg el túnel, que espessa la fosca, que ofegats els crits. Allò havia de durar anys.

Flotàvem com xúrria d'un naufragi; un es trobava tallat de totes les seves amistats i coneixences. Si per atzar reconeixíeu un altre naufrag entre la xúrria flotant i dispersa, una cara coneguda entre tantes cares cadavèriques com flotaven pels carrers, més aviat sentíeu malestar. Un no sabia mai què hauria pogut fer el subjecte durant la febre i el desvari, què podia fer ara; un procurava esquitllar-se, confós entre la multitud grisa i famèlica, sense que l'altre el veiés. Ens malfiàvem els uns dels altres; cada u, d'altra banda, vivia prou esclafat sota el feix de les seves preocupacions egoistes. El port era desert, els camins de ferro en gran part destruïts, no hi havia camions ni gasolina; la fam pertot. ¿Qui es prenia la molèstia d'escoltar els discursos grandiloqüents que les ràdios vomitaven sense pausa? Un només pensava a sobreviure un dia més, arribar fins l'endemà. Havia calgut posar en circulació vells tramvies, retirats com a inservibles molts anys endarrera; més d'una vegada vaig veure una d'aquelles andròmines d'una altra edat desfer-se sota el pes de tant de passatge; i la gent es llançava a l'assalt del tramvia següent contra els seus ocupants, ¡calia arribar a la feina costés el que costés, treballar setze hores diàries per poder comprar algunes patates podrides!

N'hi havia que passaven els Pirineus. Allà lluny una altra guerra havia començat i jo també, pecador de mi, vaig sentir alguna vegada la temptació d'aquella altra guerra, d'aquella altra esperança. Però em descoratjava: ¿és que podem fer, em deia, més d'una guerra? ¿Podem estimar més d'una dona? ¿Tornar a cremar, si ja un cop vam cremar totalment? ¿Pot haver-hi altre amor, altra guerra, que l'única guerra i l'únic amor? ¿Què importa guanyar o perdre? Jo he perdut en tots dos jocs i ja no puc ser més que un fantasma, ¡ja no puc viure més que de records! I si jo somniava guerra -i en somniava, Déu meu, durant aquells anys-, era sempre la mateixa, la nostra, la que havíem fet, com no sabia somniar altra dona que aquella que somnio encara i sempre.

Joan Sales

***El vent
de la nit***

CLUB EDITOR

El vent de la nit

© 2012 hereus de Joan Sales pel text de la novel·la
© 2019 Gonzalo Torné pel text del postfaci
© 2019 Club Editor 1959, S.L.U. per aquesta edició